

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS ĮSTAIGA**

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai

2023-03-13 Nr.(1.19 -2023-85)2- 204
I 2023-02-24 Nr.(16.1E-34)STAP-116

**DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS NUTARIMO PROJEKTO NR.23-2391
DERINIMO**

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, susipažinusi su pateiktu derinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 8 d. nutarimo Nr. 695 „Dėl statistinės informacijos apie vaikus rodiklių sąrašo patvirtinimo“ pakeitimo“ projektu Nr. 23-2391 (toliau – Projektas, Projekto sąrašas), teikia žemiau išdėstytas pastabas ir pasiūlymus jo tobulinimui:

1. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pakartotinai¹ atkreipia dėmesį, kad, priešingai nei nurodoma Projekto lydraštyje, Projektu yra įgyvendinama tik dalis Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto pateiktų rekomendacijų Lietuvai duomenų apie vaikus rinkimo srityje dėl Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo (CRC/C/LTU/CO/3-4). Paminėtina, kad Komitetas rekomendavo Lietuvai:

a) užtikrinti, kad visi apie vaikus renkami duomenys būtų suskirstyti pagal amžiaus grupes, lytį, etninę kilmę, socialinę ir ekonominę padėtį, kaimo ar miesto vietas ir pagal vaikų grupes, kuriems reikalinga speciali apsauga, siekiant išsamiai ištirti visų vaikų padėtį (7 punktas);

b) sukurti duomenų apie nesimokančių ir mokyklos nelankančių vaikų iki 18 metų kaupimo sistemą ir ištirti, kokios pagrindinės šio reiškinio priežastys. Teikdamas šią rekomendaciją Komitetas išreiškė susirūpinimą, kad trūksta duomenų apie nesimokančių ir mokyklos nelankančių vaikų (angl. drop out rate) lygį ir nėra šių duomenų apie vyresnius kaip 16 metų amžiaus vaikus (45, 46 punktai).

Komiteto rekomendacijų dalinis įgyvendinimas neturėtų būti argumentuojamas duomenų rinkimo proceso sudėtingumu, informacijos ne aktualumu, priskyrimu ypatingų duomenų kategorijai, tuo, kad tokie duomenys šiuo metu yra nerenkami ir pan. Statistinių duomenų apimtis yra labai svarbi savalaikiam besiformuojančių problemų identifikavimui, paslaugų ir pagalbos vaikui ir šeimai aprėpties ir pasiekiamumo įvertinimui.

2. Remiantis šio rašto 1 punkte išdėstytais argumentais, pakartotinai siūlytina įvertinti galimybę įgyvendinti Komiteto rekomendaciją dėl duomenų apie vaikus rinkimo ir pagal jų etninę kilmę. Statistinių duomenų apie vaikų etninę kilmę rinkimas yra ir išliks aktualus siekiant ištirti etninėms grupėms priklausančių vaikų padėtį, paslaugų etninėms grupėms pasiekiamumą ir

¹ Vaiko teisių apsaugos kontrolierės išvados dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 8 d. nutarimo Nr. 695 „Dėl statistinės informacijos apie vaikus rodiklių sąrašo patvirtinimo“ pakeitimo“ projektą Nr. 20-9584, Nr. 21-27005, Nr. 21-34540.

efektyvumą. Todėl manytina, kad ankstesnėse Projekto derinimo stadijose Projekto rengėjų argumentai dėl tokių duomenų priskyrimo ypatingų duomenų kategorijai, taip pat argumentas, kad tautybė nėra gimimo įrašė nurodyti privalomas aspektas, kad tai laisvas asmenų apsisprendimas teikti / neteikti tokią informaciją, kad tai labai apsunkintų renkamų duomenų patikimumą ir kt., laikytini nepakankamais nenustatyti tokio rodiklių parametro ir nenumatyti tokių duomenų rinkimo ateityje.

3. Pakartotinai siūlome papildyti Rodiklių sąrašo (Projekto) 4 punktą „Švietimas“ ir sukurti duomenų apie nesimokančių ir mokyklos nelankančių vaikų iki 18 metų (16-17 metų) kaupimo sistemą, tikslu nustatyti pagrindines šio reiškinio priežastis.

Pažymėtina, kad teikdama šį siūlymą, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga nekvestionuoja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 41 straipsnio, kuriame įtvirtintas asmenims iki 16 metų mokslo privalomumas. Argumentas, kad mokslas nuo 16 metų vaikams nėra privalomas yra dažnai pateikiamas, tačiau svarbu paminėti, kad valstybė turi užtikrinti, jog kiekvienas vaikas galėtų tinkamai įgyvendinti jam tiek tarptautiniais, tiek nacionaliniais teisės aktais garantuojamą teisę į mokslą. Ši teisė privalo būti užtikrinta ir sudarytos sąlygos ją įgyvendinti kiekvienam vaikui iki pilnametystės (ne iki 16 metų). Pažymėtina, kad vaikas, sulaukęs 16 metų, gali būti priverstas dėl įvairių aplinkybių toliau nesimokyti. Jeigu nėra skiriamas dėmesys priežastims, dėl kurių vaikas netęsia mokslo, bei vadovaujamas tik argumentu, kad vaikams nuo 16 metų mokslas neprivalomas, išauga vaikų pažeidžiamumo ir kitos rizikos, neigiamos pasekmės, kurias gali patirti vaikas iki pilnametystės bei tapęs pilnamečiu: skurdas, nedarbas ir kt.

Taip pat pažymėtina, kad Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga šį siūlymą teikė atsižvelgdama į Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto rekomendaciją (45, 46 punktai) ir išreikštą susirūpinimą, kad trūksta duomenų apie nesimokančių ir mokyklos nelankančių vaikų lygį ir nėra šių duomenų apie vyresnius kaip 16 metų amžiaus vaikus.

Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo vadove², tarp klausimų, kurie yra skirti konvencijos 28 straipsnio dėl vaiko teisės į švietimą įgyvendinimo įsivertinimui, yra ir klausimai, manytina, papildomai pagrindžiantys siūlomų duomenų rinkimą, pvz., ar švietimo politika skatina maksimaliai išnaudoti visų vaikų (iki 18 metų) švietimo galimybes?; ar valstybė yra patvirtinusi jos garantuojamo švietimo galimybių išnaudojimo ir švietimo rezultatų visiems jos jurisdikcijai priklausantiems vaikams įvertinimo mechanizmus? kokios priemonės buvo patvirtintos mokyklų lankomumui skatinti ir mokyklas metančių vaikų skaičiui mažinti? ar įgyvendinant šias priemones atsižvelgiama į: vaiko gyvenimo sąlygas namuose (tokias kaip būtinumą užtikrinti šeimos pajamas, dirbti namų ūkio darbus arba padėti nuimti derlių)?; mokymo programos svarbą vaiko gyvenimui ir profesiniam mokymui?; mokymo programos atitiktį vaiko protiniam vystymuisi?; visus specialiuosius vaiko poreikius (tokius kaip negalia, liga arba nėštumas)?; būtinumą gerbti kultūrinės arba religines tradicijas ir lyčių skirtumus?; būtinumą gerbti vaiko nuomonę?; būtinumą gerbti vaiko orumą?; būtinumą nustatyti mokymosi sunkumus ir padėti vaikams išlaikyti egzaminus arba mokytis, kad nereikėtų likti kartoti kurso?; būtinumą įtraukti vietinę bendruomenę į švietimo įgyvendinimą, o mokyklas – į bendruomenės gyvenimą?; veiksmingą mokytojų įdarbinimą ir rengimą, kad nebūtų nepasitenkinimo mokykla?.

4. Siūlome papildyti Projekto 6.8 punktą, rodiklio pavadinimą išdėstant „Vaiko globėjų (rūpintojų) ir budinčių globotojų kaita per metus“, atitinkamai papildant šio rodiklio parametrus vaikų, kuriems buvo pakeistas budintis globotojas, skaičiumi, pagal lytį, pagal savivaldybes, pagal

² Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo vadovas, UNICEF, 2002; <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/vaiko-teisiu-apsauga/konvencijos>

priežastis; arba atitinkamai papildyti Projekto 6 punktą „Socialinė apsauga“ nauju papunkčiu (rodikliu) „Vaiko budinčio globotojo kaita per metus“, nustatant duomenų rinkimo parametrus pagal 6.8 punkto analogiją.

Šio siūlymo įgyvendinimas yra itin reikšmingas, nes šiuo metu nėra prieinami (kaupiami) duomenys apie budinčių globotojų (vaikus prižiūrinčių asmenų) kaitą. Nerenkant tokio pobūdžio duomenų nėra galimybės nustatyti kaip praktikoje įgyvendinamas Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 4 straipsnio 18 punkte nustatytas vaiko globos vietos pastovumo principas³. Ypatingą svarbą šio rodiklio įvedimas ir duomenų rinkimas turi ir įvertinant Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos iniciatyvas reglamentuoti nuolatinio globotojo institutą⁴. Vaiko globos vietos pastovumo nuolatinis vertinimas yra būtinas, nes globos (nuolatinio/budinčio globotojo atveju – vaiko priežiūros) vietos pasikeitimas turės neigiamą poveikį vaikui, ypač – jau turinčiam nesėkmingą globos ar įvaikinimo patirtį (globėjo/rūpintojo atleidimas ar nušalinimas nuo pareigų, tėvų valdžios ribojimas tėviams), nesudarys prielaidų kurti pasitikėjimo santykio su globėju (prižiūrinčiu asmeniu). Nerenkant tokių duomenų vaiko faktinės globos vietos pasikeitimas nebus atspindėtas statistiniuose rodikliuose, nes globėjas išliks tas pats (globos centras), keisis vaiką prižiūrintys asmenys.

5. Pakartotinai siūlytina Projektą papildyti nauju rodikliu (7.7 punktu) dėl vaikų, kurių tėvai (tėvas, motina, abu tėvai) atlieka laisvės atėmimo bausmę pataisos įstaigose. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga nesutinka su Projekto rengėjų ankstesniais argumentais dėl nepritarimo šiam siūlymui (sunkumai dėl informacijos prieinamumo, rinkimo specifikos ir pan.). Pažymėtina, kad teikiant šį siūlymą yra žinoma, kad Lietuvoje šio pobūdžio duomenys nėra renkami. Todėl įvertinant laiko, finansinių ir kitų išteklių bei sprendimų priėmimo poreikį siūloma numatyti šių duomenų rinkimą vėlesniam laikotarpiui.

Pažymėtina, kad duomenų apie vaikus, kurių tėvai atlieka laisvės atėmimo bausmę, poreikis (trūkumas) yra akcentuojamas tarptautiniame lygmenyje, įvairių ekspertų ir pan. ET Ministrų Komiteto Rekomendacijoje dėl vaikų, kurių tėvai įkalinami CM/Rec(2018)5 yra nuostatos dėl statistinių duomenų rinkimo, jų poreikio (svarbos) ir viešo skelbimo, t. y. numatyta, kad asmens priėmimo į įkalinimo įstaigą metu turi būti registruojami duomenys apie įkalinimo asmens vaikų skaičių, amžių ir jų esamą globėją bei stengtis, jog ši informacija būtų aktuali (atnaujinama) (13); turi būti sistemingai renkami ir skelbiami statistiniai duomenys iš įkalinimo įstaigų ir vaiko gerovės šaltinių, kartu su informacija apie įkalinusių tėvų vaikus ir gerosios praktikos aprašais (52).

Šių rekomendacijų aiškinamajame memorandume nurodyta, kad duomenų rinkimas yra labai svarbus siekiant nustatyti tikslesnį vaikų, kurių vienas iš tėvų kalėjime, skaičių, tiksliau nustatyti vaikų, kurių tėvai yra įkalinami ir kuriems reikia paramos, populiaciją ir parodyti politikos ir praktikos pokyčių svarbą. <...> (5). Memorandume pripažįstama, kad šiuo metu nėra tikslų sistemingų įrašų apie vaikų, kurių tėvai yra kalėjime, skaičių visame pasaulyje. Dėl to neįmanoma įvertinti nukentėjusių vaikų skaičiaus ir, savo ruožtu, skirti išteklių jų poreikiams patenkinti. Be to, duomenų rinkimas yra svarbus kalėjimo administracijai saugumo, saugumo ir vaikų apsaugos sumetimais. Tai taip pat svarbu vaikams ir kaliniams, taip pat siekiant veiksmingai užtikrinti jų teises susisiekti ir lankytis. Siekiant užtikrinti, kad būtų apsaugotos ir remiamos šių vaikų teisės, reikalinga nuosekli ir

³ parenkant vaiko globos (rūpybos) vietą, turi būti siekiama užtikrinti, kad tai būtų vienintelė vaiko globos (rūpybos) vieta, kuri būtų kaip įmanoma arčiau vaiko gyvenamosios vietos ir gali būti keičiama tik tuo atveju, jeigu tai atitinka geriausius vaiko interesus.

⁴ Socialinių paslaugų įstatymo pakeitimo įstatymo projektas Nr. Nr.23-1530, kuriuo siūloma nustatyti, kad globos centras, paskirtas nuolatinio vaiko globėju, perduoda prižiūrėti nuolat globojamą vaiką nuolatiniam globotojams.

universali sistema, pagal kurią visoje Europos Taryboje būtų saugomi tikslūs įrašai. Dėl turimų duomenų, ypač statistinių duomenų, trūkumo kilo sunkumų didinant informuotumą apie šios grupės vaikų poreikius, todėl labai svarbu, kad būtų surinkti ir įkalinimo įstaigų pagal 13 taisyklę surinkti duomenys, ir Vaiko gerovės ir kitų agentūrų paskelbti viešai.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė

Edita Žiobienė